V

BADANIA PRZY WSCHODNIEJ PIERZEI RYNKU

Badania towarzyszyły pracom ziemnym związanym z wymianą linii wodociągowych (wykop XIII/A), kanalizacyjnych (wykop XII/A) i gazowych (wykop XV/A) oraz wymianą nawierzchni (ryc. 4). Wymiary wykopów różniły się w zależności od rodzaju remontowanej części podziemnej infrastruktury. Z głównymi liniami łączyły się odkrywki pod instalację przyłączy, oznaczone kolejnymi cyframi (np. XII/A1). Zakres działań badawczych objął obserwację i rejestrację przekrojów nawarstwień. Analiza stratygrafii nawarstwień i koordynacja ich pozycji we wszystkich wykopach pozwoliły na wydzielenie 5 poziomów użytkowania badanego terenu.

Do poziomu I zaliczono najstarsze obiekty, wkopane w naturalne podłoże. Poziom II tworzyła warstwa mierzwy odłożona na placu targowym i obiekty z nią związane. Poziom III reprezentują obiekty powstałe po zakończeniu odkładania się warstwy mierzwy, a poziom IV to warstwy wyrównujące. Najmłodszy, V poziom tworzyły najnowsze nasypy i wkopy.

Teren sąsiadujący ze wschodnią pierzeją Rynku wykazuje obecnie spadek w kierunku południowym o 0,60%. W przeszłości, jak pokazały obserwacje przekrojów nawarstwień kulturowych i stropu utworów naturalnych, spadek ten wynosił 0,85%.

Poziom warstwy glebowej w północnej części wykopu XII/A stwierdzono na wys. 117,26 m n.p.m., w południowej na 116,60 m n.p.m. Miąższość tej warstwy, zalegającej na piasku calcowym, wynosiła 0,15-0,35 m.

Poziom I. Reprezentowany był przez obiekty nr 2 i 12, wkopane od stropu warstwy glebowej (ryc. 148, 149).

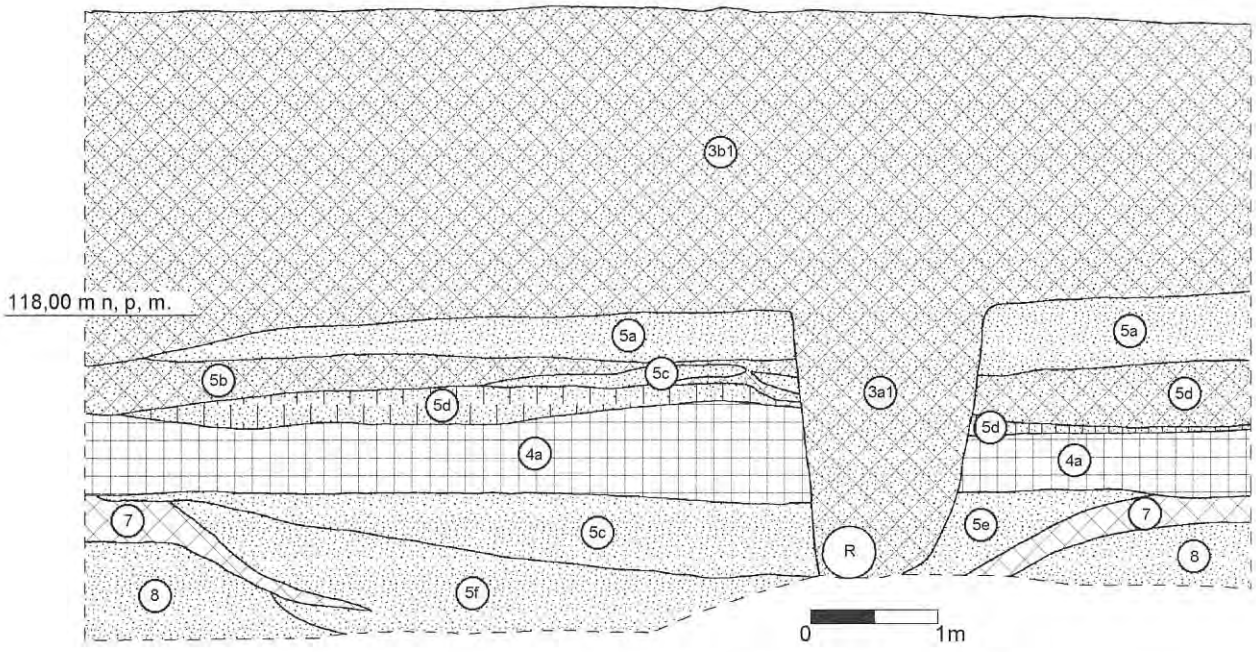

Ryc. 148. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A. Profil wschodni. Legenda jak na ryc. 8 . Rys. B. Kitliński
Abb. 148. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A. Ostaufriß Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

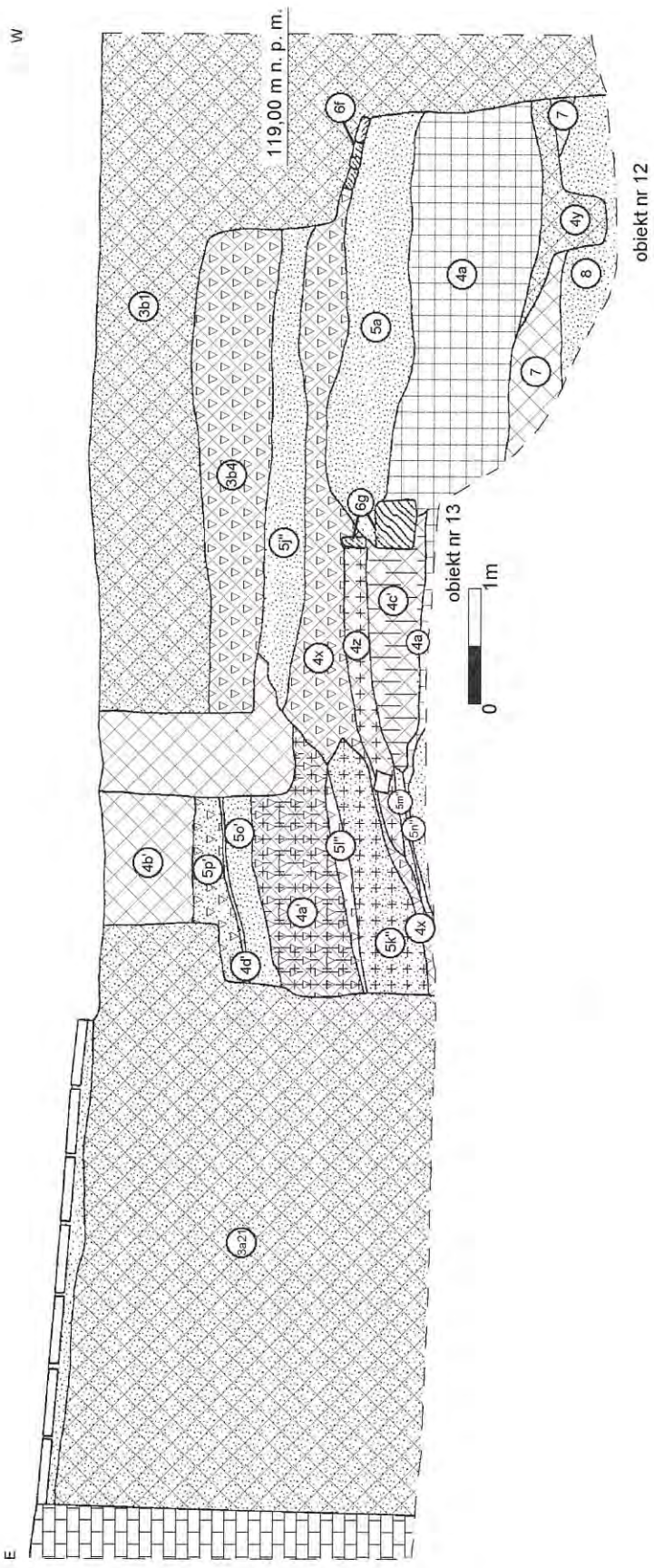

Ryc. 149. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A. Profil południowy. Legenda jak na ryc. 8. Rys. B. Kitliński
Abb. 149. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A. Südaufriß. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

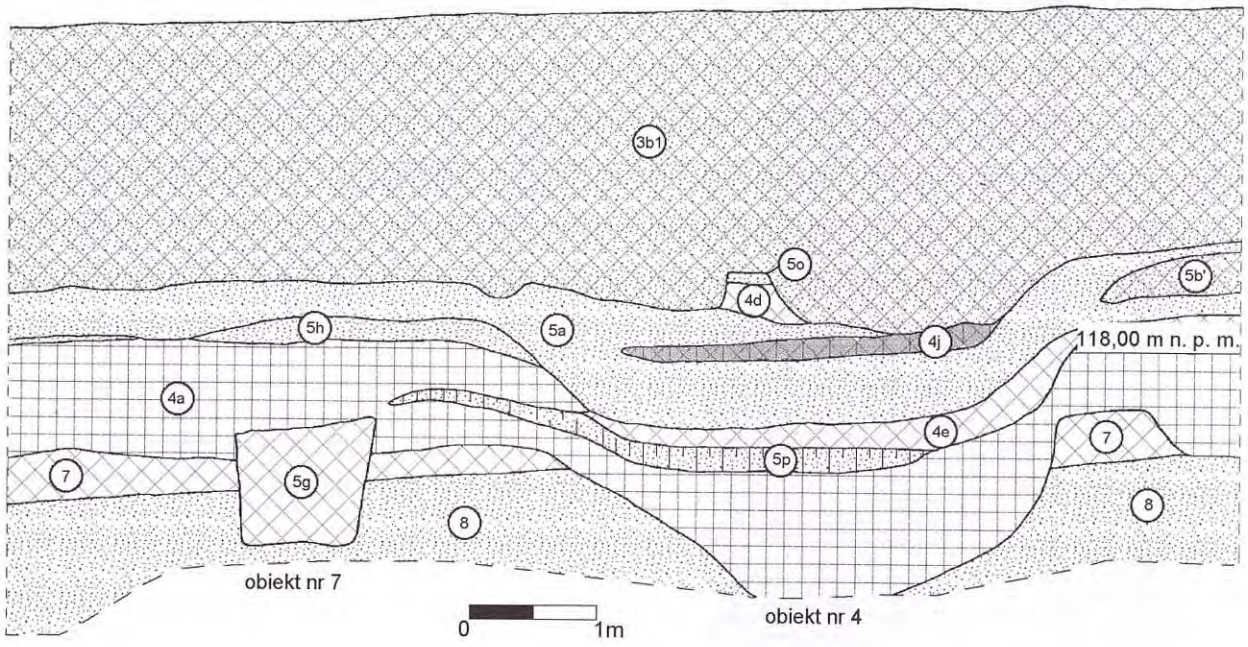

Ryc. 150. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A. Profil wschodni. Legenda jak na ryc. 8. Rys. B. Kitliński
Abb. 150. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A. Ostaufriß. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

Obiekt nr 2 mieścił się w północnej części wykopu XII/A. Jego strop zarejestrowano na wys. 117,56 m n.p.m., a eksplorację prowadzono do głęb. 116,85 m n.p.m., ustalając przy tym, że był wkopany w calec. Długość obiektu w granicach wykopu wynosiła ok. 7 m, a jego zawartość składała się z dwóch warstw piasku – żółtego i leżącego wyżej, ciemnobrązowego. W południowej ścianie zagłębienia przetrwały ślady po deskach szalunku. Kierując się formą obiektu, uznano, że jest on reliktem piwniczki. Kres jej użytkowania wiązał się z wyrównaniem powierzchni organizowanego placu targowego. Wtedy to piwniczkę zasypano piaskiem.

Inwentarz: 6 fragm. naczyń ceramicznych, w tym 2 grupy B2 i 4 grupy C (prawdopodobnie wrzucone podczas prac ziemnych).

Chronologia – najstarszy etap użytkowania terenu. Materiał zabytkowy nie dał podstaw do datowania.

Obiekt nr 12 (ryc. 149) odkryto w przyłączu nr 3 do wykopu XII/A, na wysokości 116,96 m n.p.m. Stanowił go negatyw po usuniętej belce – prawdopodobnie legarze podłogi. W przekroju poprzecznym miał kształt czworokąta o wys. ok. 0,36 i szer. 0,40 m. Belka wkopana była w piasek calcowy w linii N-S. W poprzecznym położeniu do niej zidentyfikowano negatyw po desce podłogi. Oba relikty wyznaczone były brązową próchnicą z dużą zawartością zbutwiałego drewna. Obiekt nie dostarczył materiału ceramicznego, pozwalającego określić czas jego użytkowania.

Poziom II. Jednostką wyraźnie wydzielającą się w obu profilach wykopów była warstwa ilastej, ciemnobrunatnej mierzwy (warstwa 4a), złożonej z przemieszanych i zbutwiałych szczątków organicznych. Jej grub. miejscami dochodziła do 0,90 m. Zarejestrowano ją nad warstwą gleby, na całej dług. wykopu. Jej powstanie wiązać należy z intensywnym użytkowaniem powierzchni placu targowego.

Inwentarz: 177 fragm. naczyń ceramicznych (10 grupy WS, 75 grupy B1, 91 grupy B2, 1 grupy C), 85 fragm. kości.

Chronologia – XIII - połowa XIV w., na podstawie nielicznego i przemieszanego materiału ceramicznego.

Z warstwą 4a wiąże się kilka obiektów zagłębionych.

Obiekt nr 7 (ryc. 150) wystąpił we wschodnim profilu wykopu XII/A, na wys. 117,68 m n.p.m., tj. w dolnej strefie warstwy mierzwy i zagłębiał się w piasek calcowy. Jego zarejestrowana dług. wynosiła 0,92, a głęb. 0,84 m. Wypełnisko stanowiła sypka, jasnobrązowa próchnica bez materiału ceramicznego. Obiekt interpretuje się jako fragm. piwniczki.

Obiekt nr 8 (ryc. 151-152) odkryto na wys. 117,45 m n.p.m. Jego zachowana dług. wzdłuż osi E-W wynosiła 3 m. Składał się z trzech naprzemianlegle, prostopadle do siebie ułożonych,

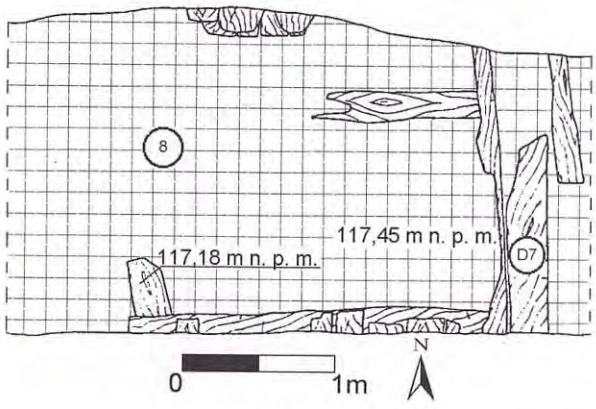

Ryc. 151. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A. Obiekt 8, rzut poziomy. Legenda jak na ryc. 8. Rys. B. Kitliński
Abb. 151.Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A. Objekt 8, Grundriß. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

Ryc. 152. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A. Obiekt 8, widok od zachodu. Fot. B. Kitliński
Abb. 152. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A. Objekt 8, Westansicht. Foto von B. Kitliński

poziomów (wymieniając od dołu) dźwigarów, legarów i dranic, stanowiących wyłożenie powierzchni obiektu. Legary i dranice ułożone były wzdłuż osi N-S, belki zaś wzdłuż osi E-W. Legar spoczywał bezpośrednio na warstwie gleby, możliwe jednak, że został wkopany aby oprzeć się na stabilniejszym gruncie. Konstrukcja stanowiła lokalne umocnienie nawierzchni przed linią zabudowy przyrynkowej.

Chronologia – 2. poł. XIII w., na podstawie ceramiki z warstwy mierzwy.

Obiekt nr 3 (ryc. 153) odkryto na wys. 117,60 m n.p.m., w górnej partii warstwy mierzwy, w południowej części wykopu XII/A. Tworzyło go 6 belek, ułożonych wzdłuż osi E-W i stabilizowanych trzema kołkami oraz 2 belki w układzie N-S. Wymienione elementy były prawdopodobnie pozostałościami drewnianej konstrukcji ulicy, w której na belkach o układzie wschód–zachód spoczywały prostopadle ułożone legary, na których z kolei, równolegle do belek, znajdowały się dranice stanowiące wymoszczenie nawierzchni. Ulica przebiegała w linii N-S, a więc równolegle do linii zabudowy przyrynkowej. Szerokość wykopu wynosiła 2,5 m, a belki wchodziły w jego zachodnią ścianę na około 0,50 m. Nie stwierdzono ich we wschodniej ścianie wykopu, co wskazuje, że ulica miała szer. do ok. 3 m. Odległość jej wschodniej krawędzi od linii zabudowy rynkowej wynosiła zatem około 12 m.

Chronologia – analizy dendrochronologiczne określają datę ścięcia drzew do budowy ulicy na lata 1254-1259. W tej sytuacji nieco kłopotliwe jest wytłumaczenie obecności młodszej ceramiki, znalezionej pod belkami, pochodzącej z XIII/XIV w. Możliwe, że do budowy ulicy wtórnie użyto materiału rozbiórkowego. Nie można ponadto wykluczyć przenikania pod dranice ułamków naczyń z okresu użytkowania nawierzchni, zwłaszcza przy sprzątaniu, podczas napraw bądź gwałtownych opadów deszczu. Ceramika ta wyznacza także kres funkcjonowania ulicy.

Obiekt nr 15 (ryc. 154, 155) wystąpił na wys. 118,82 m n.p.m., w wykopie XV/A, a ściślej w jego odnodze o przebiegu N-S. Przedstawiał relikt bruku z otoczaków o średn. 0,08-0,25 m. Czytelny w ścianie wykopu fragm. miał dług. 0,76 m. Bruk ten zarejestrowano wewnątrz warstwy mierzwy. W południowej części odsłoniętej partii bruku, od strony zachodniej spoczywała na nim belka o przebiegu E-W. Można przypuszczać, iż bruk ten mógł stanowić utwardzenie gruntu przed frontem kramu drewnianego.

Chronologia – koniec XIII - XIV w., na podstawie ceramiki z warstwy mierzwy.

Obiekt nr 16 (ryc. 156, 157) odkryto w wykopie XII/A7, na głęb. 118,91 m n.p.m., tj. w obrębie warstwy mierzwy. Był to narożnik budynku wzniesionego w konstrukcji szkieletowej. Relikt ściany S zidentyfikowano na dług. 3,17 m. Konstrukcję interpretuje się jako pozostałość kramu.

Inwentarz: w mierzwie przykrywającej konstrukcję odkryto – 3 fragm. misy drewnianej, 5 fragm. skóry, 3 fragm. żużla, 3 łupiny orzechów laskowych, 532 fragm. naczyń ceramicznych (5 grupy WS, 194 grupy B1, 248 grupy B2, 75 grupy C, 1 grupy D i 9 grupy E), 5 fragm. ceramiki budowlanej, 328 fragm. kości.

Chronologia – materiał ceramiczny pobrany znad obiektu pochodził z końca XIII i XIV w.

Poziom III. Reprezentuje go 5 obiektów powstałych po odłożeniu się mierzwy:

Obiekt nr 14 (ryc. 158) zidentyfikowano w wykopie XV/A, na wys. 119,10 m n.p.m. Przedstawiał wycinek powierzchni

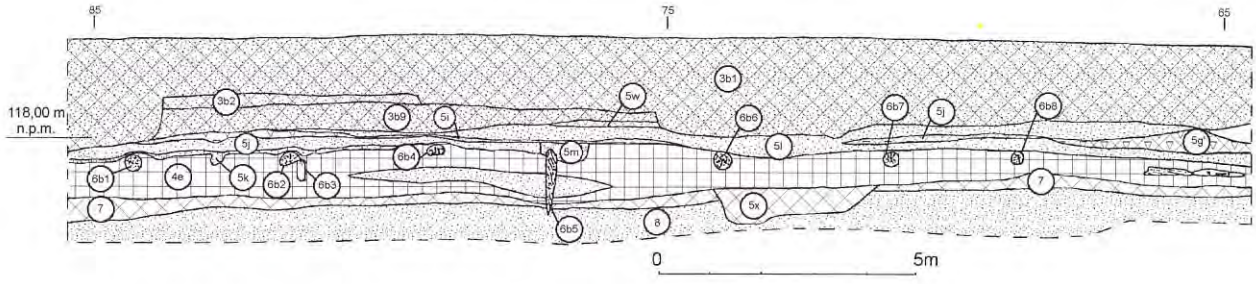

Ryc. 153. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A. Profil zachodni. Legenda jak na ryc. 8. Rys. B. Kitliński
Abb. 153. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A. Westaufriß. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

brukowanej o dług. około 1,3 m. Bruk tworzyły otoczaki o średn. do 0,15 m, ułożone na podsypce z szarego piasku. Odsłonięty fragment stanowił zapewne część większej całości, której zasięgu, ze względu na rozmiary wykopu, nie ustalono.

Chronologia – materiał ceramiczny wydobyty ze stropowej partii warstwy mierzwy pod podsypką piaszczystą pochodził z końca XIII i XIV w., wskazując *terminus post quem* ułożenia bruku.

Obiekt nr 4 (ryc. 150) odkryto we wschodniej ścianie wykopu XII/A, na wys. 118,12 m n.p.m. Była to jama wkopana z poziomu stropu warstwy mierzwy w piasek calcowy. Jej dług. wynosiła ok. 4 m. Wypełnisko przydennej partii jamy tworzyła ciemnobrunatna, czarna próchnica o zawartości i strukturze zbliżonej do mierzwy. W wyniku zapadania się wypełniska jamy wytworzyło się zagłębienie, które następnie zasypano piaskiem. Na nim z kolei wykształciła się warstwa jasnobrązowej próchnicy. Dalsze zapadanie się warstw do wnętrza jamy powodowało wysypanie następnej, wyrównawczej warstwy szarożółtego piasku.

Inwentarz: 5 fragm. naczyń ceramicznych (1 grupy B1 i 4 grupy B2).

Chronologia – XIV-XV w. na podstawie cech ceramiki

Obiekt nr 5 (ryc. 159) zidentyfikowany w odległości 5,6 m od obecnej linii zabudowy posesji Rynek 31/32, we wschodniej ścianie wykopu XII/A i w południowej ścianie wykopu XII/A2, na wys. 117,96 m n.p.m. Zachowana dług. obiektu, czytelna w południowej ścianie wykopu XII/A2, wynosiła ok. 5 m. Tworzyło go zagłębienie wypełnione układającymi się naprzemianlegle warstwami próchnicy i piasku, dokumentującymi kolejne poziomy użytkowe. We wschodniej krawędzi zagłębienia widoczne były dwa stopnie prowadzące do wnętrza. Obiekt można interpretować jako podpiwniczoną część kramu.

Inwentarz: 7 fragm. naczyń ceramicznych (5 grupy B1 i 2 grupy B2).

Chronologia – XIV-XV w., na podstawie ceramiki.

Obiekt nr 13 (ryc. 149) odkryto w odległości 6,8 m od muru frontowego kamienicy Rynek 33, w wykopie XII/A3, na wys. 118,38 m n.p.m. Tworzyła go leżąca w linii N-S belka o czworobocznym przekroju, o wymiarach 0,30 (wys.) × 0,34 m (szer.) i opierająca się na niej, ułożona pionowo dranica o wys. 0,18 i szer. 0,08 m. Konstrukcja ta stanowiła fragment przyciesi i wypełnienia zachodniej ściany budynku kramu. Przycieś była częściowo zagłębiona w mierzwę. Zachowana dług. obiektu, na który składały się belka i poziom użytkowy, wynosiła 3,2 m. Po wschodniej stronie przyciesi, we wnętrzu, górna część warstwy mierzwy została zdjęta, a w jej miejscu wykształciła się warstwa gliniastej, szarej próchnicy – poziom użytkowy budynku. Całość przykrywała warstwa czarnej próchnicy przemieszanej z gruzem ceglanym.

Chronologia – powstanie kramu było równoległe z wysypaniem warstwy piasku przykrywającej mierzwę, co przypadało na koniec XIV w. Kres jego funkcjonowania wyznaczała warstwa czarnej próchnicy zawierającej gruz ceglany.

Obiekt nr 10 (ryc. 160) odkryto w północnej ścianie wykopu XII/A4, na wys. 117,94 m n.p.m. Był to prawdopodobnie ślad po przedprożu przed budynkiem na działce nr 34. Jego znaczna część zniszczona została wkopem z czasów najnowszych. Można jednak stwierdzić, że stanowił on zagłębienie schodzące poniżej poziomu calca, ograniczone od zachodu negatywem po słupie, odległym o 5,78 m od obecnej linii zabudowy. Przy dnie zagłębienia stwierdzono dwa poziomy użytkowe, odłożone jako warstwy spalonego drewna, przedzielone czarną, tłustą mierzwą. Przykrywał je gruz z polepy pozostałej po spalonej ścianie szkieletowej.

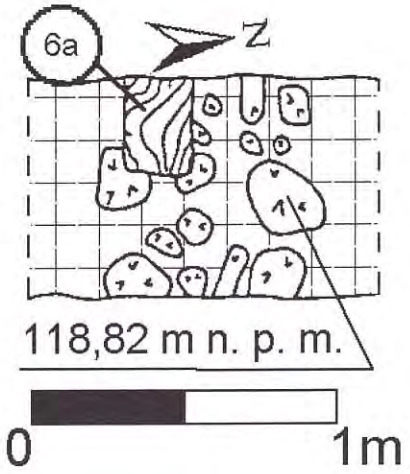

Ryc. 154. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A. Obiekt 15, rzut poziomy. Legenda jak na ryc. 8. Rys. B. Kitliński
Abb. 154. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A. Objekt 15, Grundriß. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

Ryc.155. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A. Obiekt 15, widok od południa. Fot. B. Kitliński
Abb. 155. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A. Objekt 15, Südansicht. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

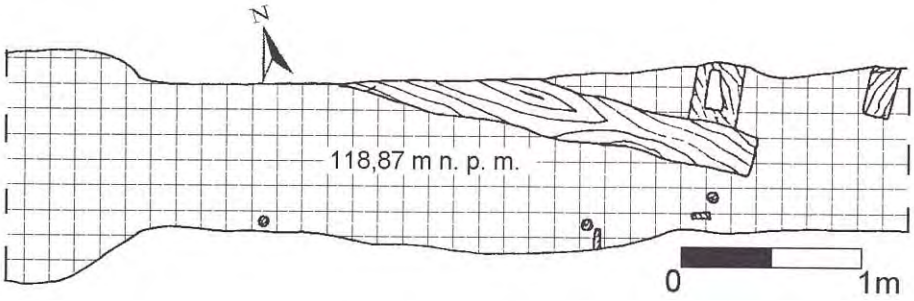

Ryc. 156. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A. Obiekt 16, rzut poziomy. Rys. B. Kitliński
Abb. 156. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A. Objekt Nr. 16, Grundriß. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

Ryc. 157. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A. Obiekt 16, widok od zachodu. Fot. B. Kitliński
Abb. 157. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A. Objekt Nr. 16, Westanschicht. Foto von B. Kitliński

Ryc. 158. Wrocław. Rynek. Wykop XV/A. Obiekt 14, widok od zachodu. Fot. B. Kitliński
Abb. 158. Breslau. Ring. Grabungsfläche XV/A. Objekt Nr. 14, Westansicht. Foto von B. Kitliński

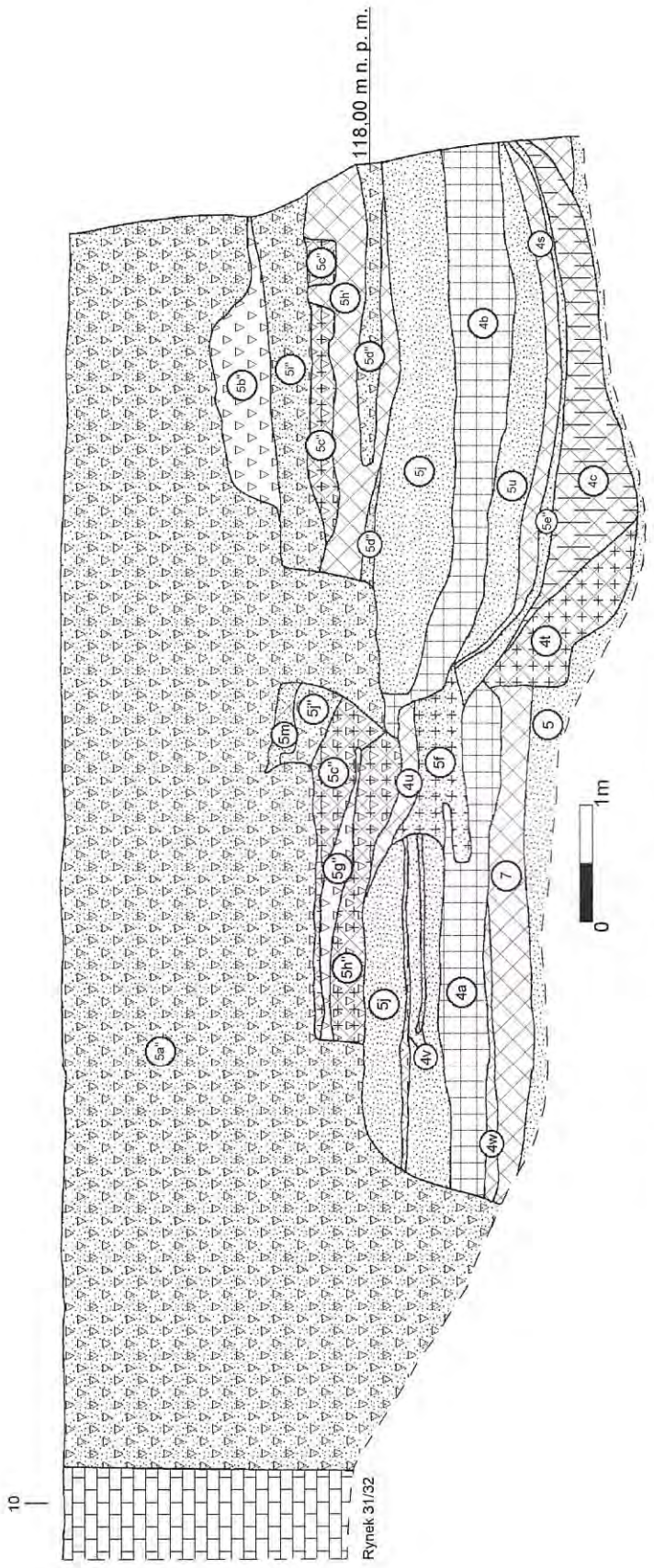

Ryc. 159. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A2. Profil południowy. Legenda jak na ryc. 8. Rys. B. Kitliński
Abb. 159. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A2. Südaufriß. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

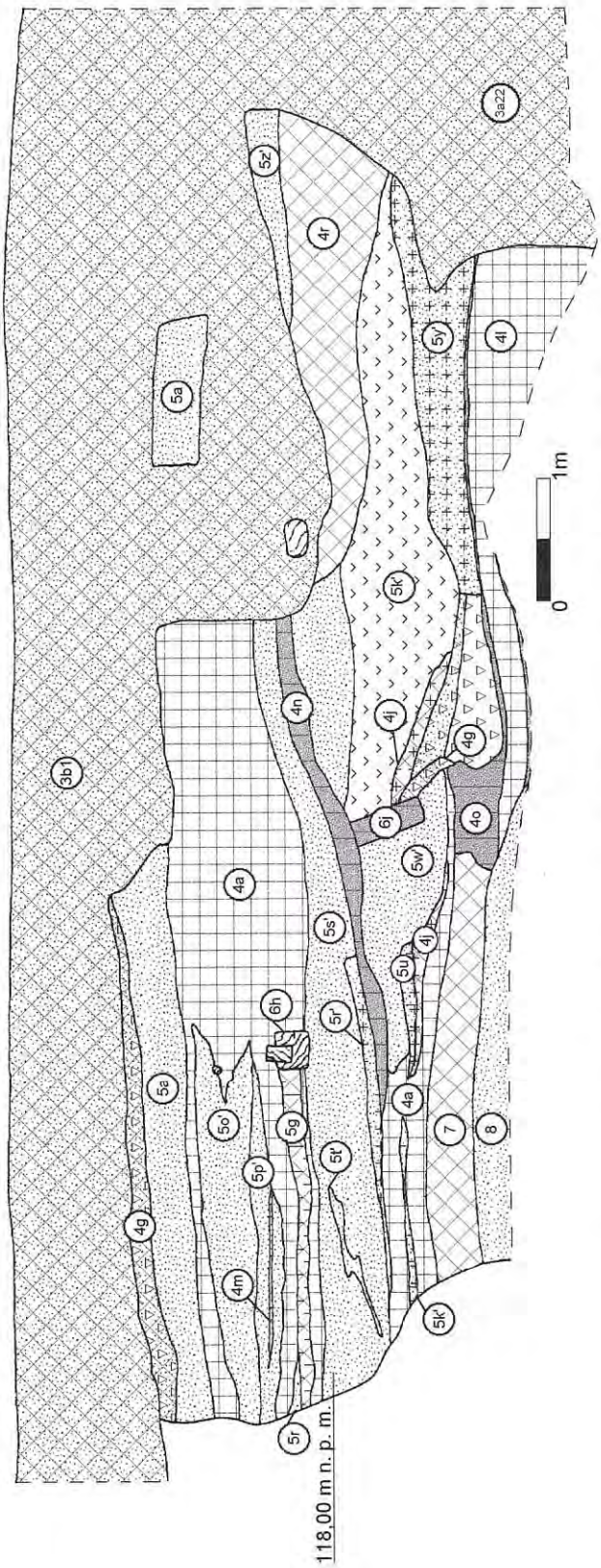

Ryc. 160. Wrocław. Rynek. Wykop XII/A4. Profil północny. Legenda jak na ryc. 8. Rys. B. Kitliński
Abb. 160. Breslau. Ring. Grabungsfläche XII/A4. Nordaufriß. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

Inwentarz: 1 fragm. ceramiki z grupy technologicznej B2.

Chronologia – XIV w., na podstawie stratygrafii.

Obiekt nr 1 (ryc. 161) – fragment muru przedproża przed kamienicą Rynek 32. Odsłonięto go w środkowej części wykopu XIII/A, na wys. 118,56 m n.p.m. Zachowały się 3 poziomo ułożone cegły o wys. 80 i szer. 140 mm, spojone wapienną, jasnokremową zaprawą murarską. Mur posadowiono na podsypie z żółtego piasku. Wielkość podsypu pokrywała się z zasięgiem muru. Umieszczono go na wysokości warstw wyrównujących IV poziom.

Chronologia – koniec XIII w., na podstawie stratygrafii.

Poziom IV. Opisana wcześniej warstwa mierzwy przykryta była różnego rodzaju nasypami piaszczystymi, wyrównującymi i porządkującymi teren. W poziomach piasku sporadycznie odkładały się warstwy próchnicy, będące świadectwem dalszego użytkowania placu. Część warstw piasku miała zasięg lokalny, ograniczony do kilku metrów kwadratowych. Wyrównywały one niewielkie przegłębienia – miejsca zbierania się wody deszczowej. Inne obserwować możemy na znacznych odcinkach. Te przypuszczalnie wiązały się z planowym działaniem – służyły jako podsypy pod usunięte następnie bruki. Miąższość tych warstw jest znaczna, miejscami przekraczająca 1 m, a ich stropowa część została zniwelowana w czasach nowożytnych.

Chronologia – XV w. na podstawie stratygrafii.

Poziom V. Reprezentowany był przez nowożytne i najnowsze nawarstwienia oraz wkopy powstające w wyniku zakładania, przebudowy i rozwijania podziemnej infrastruktury miejskiej. Warstwy tworzące ten poziom miały charakter zasypów. Ich strop wyznacza obecna nawierzchnia placu.

Interpretacja. W wykopach archeologicznych we wschodniej części Rynku przebadano wiele obiektów, których pozycja stratygraficzna, w połączeniu z ich funkcją, pozwala prześledzić procesy i tendencje w jego zagospodarowywaniu. Wydzielenie pięciu horyzontów stratygraficznych odzwierciedla poszczególne etapy w rozwoju wschodniej strefy Rynku.

Obiekty I poziomu powstały w czasach poprzedzających intensywny rozwój osadnictwa miejskiego, co może przypadać na 1. połowę XIII w. W okresie tym teren był sporadycznie zagospodarowany.

Poziom II wiązać można z intensywnym rozwojem średniowiecznego Wrocławia, co przypadałoby

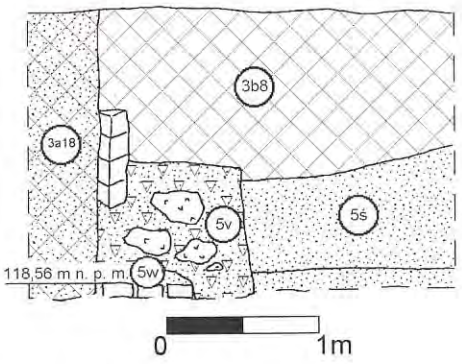

Ryc. 161. Wrocław. Rynek. Wykop XIII/A. Profil północny. Legenda jak na ryc. 8. Rys. B. Kitliński
Abb. 161. Breslau. Ring. Grabungsfläche XIII/A. Nordaufriß. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von B. Kitliński

na czasy od początku 2. tercji XIII do końca XIV w. tj. do zahamowania gwałtownego przyrostu nawarstwień.

Obiekty III poziomu wkopywane były w warstwy leżące niżej, z poziomu stropu warstwy mierzwy. Na podstawie cech ceramiki można stwierdzić, że czas powstania tych obiektów przypada na koniec XIV w. W tym okresie wstrzymano przyrost warstw mierzwy przez utwardzanie nawierzchni, co z kolei ułatwiło usuwanie nieczystości. Dostęp do zagłębionych wnętrz budynków ułatwiały przedproża.

Warstwy wyrównująco-higieniczne IV poziomu powstały w XV w., w trakcie porządkowania powierzchni Rynku. Obrazują one planowe działania, mające na celu poprawę stanu sanitarnego miasta i nawierzchni ulic. Większe nierówności zostały wówczas zniwelowane, zburzono również przedproża. Warstwy mają zasięg lokalny, niwelując niewielkie zagłębienia lub przykrywając znaczne powierzchnie.

Poziom V, reprezentowany przez nowożytne i najnowsze nasypy i wkopy, stanowił strop przebadanych nawarstwień.

Bogdan Kitliński